

SCENOGRAFĖS XX a. II p.–XXI a. pr. LIETUVOS TEATRE

Raimonda Bitinaitė-Širvinskienė

LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA

Gedimino 42, LT-01110 Vilnius

raimonda.bite@gmail.com

Straipsnyje tyrinėjamas teatro dailininkų įsitvirtinimas Lietuvos teatre nuo XX a. vidurio iki šių dienų. Išskiriamas naujas dailininkų požiūris į tradicijas suformavusią kostiumo sritį, siekiama išsiaiškinti, kuo tapo dailininkės, kai kostiumui suteikė gyvos dekoracijos funkciją.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: pripažinimas, revizuojamas objektas, skirtingos kartos, kostiumas be kūno.

Tyrimams pasirinkta Lietuvos teatro dailininkų kūryba. Pasirinkimą lėmė dvi priežastys: įdomus ir gana staigus moterų kūrėjų įsitvirtinimas teatre ir jų scenografijos kaip specifinės srities naujas suvokimas. Nors teatro dailininkės yra susilaukusios dėmesio, tačiau dar mažai apmąstyti jas siejantys kūrybos veiksniai kelia klausimus apie lietuvių scenografių išskirtinumą, kaip jos atnaujino teatro dailę, kaip buvo pripažintos. Siekiant atsakyti į šiuos klausimus, analizuojami reikšmingų XX a. II p.–XXI a. pr. scenografijos kūrėjų darbai, kuriuos sieja naujas požiūris į kostiumą, retai susilaukiantį dėmesio scenografijos komponentą, bet pirmiausia paminimi teatro dailininkų įsitvirtinimo faktai, kuriuos aptinkame nuo 6-ojo dešimtmečio pradžios.

1951 m. sovietų Lietuvos meno reikalų valdyba didžiavosi: „socialistinė santvarka visiškai išvadavo moteris iš socialinės, ekonominės ir dvasinės vergovės [...]. Drauge su visa tarybine liaudimi Tarybų Sąjungos moterys yra pilnos šeiminingės savo valstybėje, aktyvios komunizmo statytojos, didelė kultūrinė

jėga“¹. Kaip ši jėga pasireiškė teatre, kuris buvo ties pokyčių riba, ir netrukus ėmėsi reformų, ieškojo įkvėpimo atsinaujinti?

Nuo XX a. pr. vyko Vakarų ir Rytų Europos teatro reformos, keitėsi požiūris į teatro dailę ir jos kūrėjus. Scenovaizdis išsivadavo iš siužeto, veiksmo vietos iliustravimo, priklausomybės scenai. Scenografiją kūrė teatro dailininkas, kuris formavo spektaklio vizualinę dramos interpretaciją įvairiomis dailės ar architektūros priemonėmis ir technikomis, įvairiais scenos objektais, kostiumais, kaukėmis,² kurių vaidmenis šliafavo ir jungė į visumą tvirta vyriška teatro dailininko ranka. Tačiau modernus teatras sulaukė inovacijų, kurias pasiūlė moterys dailininkės. XX a. I pusės rusų dailininkės Liubovė Popova, Aleksandra Ekster įveikė tapybinės plokštumos tradicijas ir sugebėjo suor-

1 Meno reikalų valdybos viršininko įsakymas Nr. 115, 1951 [Vilnius], in: LLMA f. 285, ap. 1, b. 12, l. 36.

2 Bożena Frankowska, *Encyklopedia teatru polskiego*, Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2003, p.380.

FEMALE STENOGRAPHERS
IN LITHUANIAN THEATRE
OF THE SECOND HALF
OF THE 20TH CENTURY AND
THE BEGINNING
OF THE 21ST CENTURY

Raimonda Bitinaitė-Širvinskienė

KEYWORDS: pripažinimas, revizuojamas objektas, skirtingos kartos, kostiumas be kūno.

SUMMARY

The theatre reforms and social changes have opened theatres for female artists. Female artists of Lithuanian theatre have been actively included into the list of scenography creators since the 5th decade of the previous century. They are opening up broader possibilities for their creative self-expression, for familiarisation with creative space, which possesses own, specific social and professional regulations. Cognition and acknowledgement started with testing of confidence in the collective. Female creators, who chose the theatre in the soviet times, understood the new requirements, acknowledged the difficulties and evaluated them as a necessity deriving from the profession, as needs of collective art. The first lessons of collective art had an effect on acknowledgement and creative search. Female artists found their place in the theatre creating a general attitude towards traditions of theatre art. They have been creating a new function of the theatre costume. The costume is detached from the body, presents the role of encoded reality, marks the extreme efforts of sub-consciousness, constructs 'system of secondary meanings' and abstracts sensual skills. Thus, they have become directing creative process initiators that investigate social margins, creators of author's theatre, who are in search for close creative contact not only with the partners of creation but also with spectators and who legitimate themselves in the theatre not due to the competition with male artists.